

3. Zasadnaja Svjashhennogo synodu Ukrai'ns'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy Kyi'vs'kogo Patriarhatu pid golovuvannjam Patriarha Kyi'vs'kogo i vsijej' Rusy-Ukrai'ny Filareta. Kopija. Zhurnal №32 vid 15 grudnja 1997 r. // Potochna dokumentacija Viddilu u spravah religij Chernivec'koi' oblasnoi' derzhavnoi' administracii' (dali – PDVSRChO). – 1 ark.

4. Informacijna dovidka nachal'nyka viddilu u spravah religij Vasylja Nastasa pro stan rumunomovnyh parafij v Chernivec'kij oblasti, napravlena General'nomu konsulu Ukrai'ny v m. Suchava Vasylju Bojechku. Kopija. Vid 10 grudnja 2002 r. №196 // PDVSRChO. – 2 ark.

5. Informacijna dovidka nachal'nyka viddilu u spravah religij Vasylja Nastasa pro stan sprav u religijnomu seredovysshji Chernivec'kij oblasti, napravlena golovi Chernivec'koi' ODA Myhajlu Romanivu. Kopija. Vid 20 serpnja 2003 r. №160 // PDVSRChO. – 3 ark.6. Informacijna dovidka viddilu u spravah religij Chernivec'koi' ODA, napravlena Derzhkomreligij Ukrai'ny pro pryznachennja Preosvjashhennijshogo Nikona (Kalembra) jepyskopom Kicmans'kym i Zastavnyv'kym, kerujuchym novoutvorenoju Kicmans'koju jeparhijeju UPC KP. Oryginal. Vid 24 zhovtnja 1997 r. №228 // PDVSRChO. – 1 ark.

7. Kicmans'ka jeparhija Ukrai'ns'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy Kyi'vs'kogo Patriarhatu [Elektronnyj resurs]: za materialamy vil'noi' encyklopedii' «Vikipedija». – Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/Kicmans'ka_jeparhija_UPC_KP

8. Konfesiologija religii': kolektivna monografija / Za nauk. red. doktoriv filosofs'kyh nauk, profesoriv Anatolija Kolodnogo ta Ljudmyly Fylypovych // Ukrai'ns'ke religijeznavstvo. – K., 2009. – Specvypusk 2009–2. – 237 s.

9. Oficijnyj lyst zastupnyka golovy Chernivec'koi' ODA Fedora Fedorovycha, napravlenyj Ministerstvu zakordonnyh sprav Ukrai'ny. Oryginal. Vid 28 serpnja 2003 r. №07.15/11–1541 // PDVSRChO. – 2 ark.

10. PDVSRChO. – Op.2. – Spr.2. Rozporjadzhennja golovy oblderzhadministracii' z religijnyh pytan' (z 1 sichnja 2000 r. po 31 grudnja 2000 r.). – 54 ark.

11. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukrai'ny (z 1 sichnja 2000 r. po 31 grudnja 2000 r.). – 118 ark.

12. Tam samo. – Op.7. – Spr.7. Lystuvannja z ODA, upravlinnjamy, viddilamy, rajderzhadministracijamy, organamy misceвого samovrjaduvannja (z 1 sichnja 2000 r. po 31 grudnja 2000 r.). – 83 ark.

13. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukrai'ny (z 1 sichnja 2001 r. po 31 sichnja 2001 r.). – 146 ark.

14. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukrai'ny (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 112 ark.

15. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Vysnovky spravy 5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukrai'ny (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 112 ark.

16. Tam samo. – Op.7. – Spr.7. Prodovzhennja za 2001 r. Chastyna 2. Lystuvannja z ODA, upravlinnjamy, viddilamy, rajderzhadministracijamy, organamy misceвого samovrjaduvannja (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 154 ark.

17. Tam samo. – Op.7. – Spr.7. Vysnovky spravy 7. Chastyna 1. Lystuvannja z ODA, upravlinnjamy, viddilamy, rajderzhadministracijamy, organamy misceвого samovrjaduvannja (z 1 sichnja 2002 r. po 1 sichnja 2003 r.). – 255 ark.

18. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii', zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukrai'ny (28 grudnja 2003 r.). – 111 ark.

19. Tam samo. – Op.6. – Spr.6. Lystuvannja z Verhovnoju Radoju, Kabinetom Ministriv, Administracijeju Prezidenta Ukrai'ny (28 grudnja 2003 r.). – 234 ark.

20. Tam samo. – Op.7. – Spr.7. Lystuvannja z ODA, upravlinnjamy, viddilamy, rajderzhadministracijamy, organamy misceвого samovrjaduvannja (z 1 sichnja 2004 r. po 1 sichnja 2005 r.). – 190 ark.

21. Tam samo. – Op.5. – Spr.5. Dokumenty stosovno religijnoi' situacii' v oblasti, zvity, informacii', lystuvannja z Derzhkomreligij Ukrai'ny (1 sichnja 2004 r. po 1 sichnja 2005 r.). – 100 ark.

22. Potochna dokumentacija sektoru u spravah religij, upravlinnja z pytan' vnutrishn'oi' ta informacijnoi' polityky oblderzhadministracii'. – Op.6. – Spr.6. Lystuvannja z kerivnykamy religijnyh konfesij, cerkvamy, religijnymy organizacijamy (29 grudnja 2005 r.). – 24 ark.

23. Protest Vysokopreosvjashhennijshogo Danyla (Koval'chuka), mytropolyta Chernivec'kogo i Bukovyns'kogo UPC KP, jakyj ne pogodzhuje't'sja z rishennjam Svjashhennogo Synodu UPC Kyi'vs'kogo

Patriarhatu (Zhurnal №19 vid 30 veresnja 1997 roku) pro rozdillennja Chernivec'ko-Bukovyns'koi' mytropolii' na dvi jeparhii': Chernivec'ku i Kicmans'ku. Kopija. Vid 1 zhovtnja 1997 r. // PDVSRChO. – 1 ark.

24. Ukaz Patriarha Kyi'vs'kogo i vsijej' Rusy-Ukrai'ny Filareta pro pryznachennja Preosvjashhennijshogo Nikona (Kalembra) jepyskopom Kicmans'kym i Zastavnyv'kym, kerujuchym Kicmans'koju jeparhijeju UPC KP. Kopija. Vid 13 zhovtnja 1997 r. №132 // PDVSRChO. – 1 ark.

25. Shuba O. Religija v etnonacional'nomu rozvytku Ukrai'ny (politologichnyj analiz) / O. Shuba. – K.: Vydavnyche Tovarystvo «Krynycja», 1999. – 324 s.

Lutsan I. V., graduate student of cultural studies, religious studies and theology, lecturer at Theology department KPBA, Chernivtsi University (Ukraine, Chernivtsi), zan-lu@mail.ru

Types and forms of display of religious conflict in Chernivtsi region during the late 20th – early 21st century

The article analyzes religious confrontation in Chernivtsi region in the years of independence of Ukraine. The author singles out a typology of conflict which characterizes the Bukovyna region and draws conclusions with emphasis on measures to resolve their forms and manifestations of stabilization in the religious life of Northern Bukovyna from both state and church institutions.

Keywords: conflicts: interfamily, interpersonal, interdenominational, ethnic, heterogeneous; tolerance, interfaith relations, church-state relations.

Луцан І. В., аспірант кафедри культурології, релігієзнавства та теології, преподаватель Богословского отделения КПБА, Черновицкий национальный университет им. Юрия Федьковича (Украина, Черновцы), zan-lu@mail.ru

Типы и формы проявления религиозных конфликтов в Черновицкой области конца XX – начала XXI в.

Исследование посвящено проблеме религиозного противостояния в Черновицкой области в годы независимости Украинского государства. Автор выделяет типы конфликтов, которые наиболее характерны для буковинского региона, а также делает выводы с акцентированием внимания на мероприятиях по урегулированию их форм проявлений и стабилизации ситуации в религиозной жизни Северной Буковины как со стороны государства, так и со стороны церковных институтов.

Ключевые слова: конфликты: интрасемейные, интерперсональные, интраконфессиональные, интерконфессиональные, этноконфессиональные, гетерогенные; толерантность, межконфессиональные отношения, государственно-церковные отношения.

***

УДК 004.946:165.62

Шевчук Ю. А.,
аспірантка кафедри філософії,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»
(Україна, Київ), yulya05.90@bigmir.net

ФЕНОМЕН ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМА ЖИТТЄВОГО СВІТУ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Розглянуто можливість залучення феноменологічних концепцій життєвого світу, повсякденності та інтерсуб'єктивності до аналізу феномену віртуальної реальності. Актуальність дослідження обумовлена інформаційним вектором розвитку суспільства та впливом новітніх технологій на фундаментальні зміни буття сучасної людини. Авторка аналізує феноменологічні стратегії Е. Гусерля і А. Шюцця та задіює їх до аналізу впливу віртуальної реальності на структуру свідомості сучасної людини, її світорозуміння та повсякденність життєвого світу. Розгляд цих концепцій дозволяє проаналізувати значення категорій «повсякденність» та «життєвий світ» та репрезентувати їхній методологічний потенціал у дослідженні впливу феномену віртуальної реальності на повсякденний життєвий світ сучасної людини, на взаємодію реального і віртуального в сучасній культурі.

Ключові слова: інформаційна культура, віртуальна реальність, життєвий світ, повсякденність, інтерсуб'єктивність, реальне і віртуальне, інтерактивність.

Розвиток нової інформаційної парадигми, поява віртуального простору, феномену електронної комунікації призвели до сутнісних змін в соціокультурній сфері, зумовили специфіку становлення інформаційного суспільства. Трансформуючи сучасне середовище, новітні комп'ютерні та Інтернет-технології впливають

на світогляд, світорозуміння сучасної людини, тобто притаманну їй систему смислів, цінностей, норм та ідеалів, стереотипів й установок. Адже створення відкритих інформаційних структур, нових форм комунікації, вплив інноваційних технологій на свідомість та повсякденність сучасної людини, в якій співіснують реальне та віртуальне, певним чином пов'язані із технологіями віртуальної реальності. За умов інформаційного вектору розвитку суспільства необхідним є дослідження інноваційного потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема технологій віртуальної реальності, а також впливу новітніх технологій на свідомість, світорозуміння сучасної людини, її соціокультурне буття. За таких умов перспективним, на наш погляд, є розгляд феномену віртуальної реальності у контексті методологічних стратегій феноменології, а саме, у контексті концепту життєвого світу.

Зазначимо, що у сучасному науковому полілозі феномен віртуальної реальності досліджується з позицій міждисциплінарності й багатаспектності. Філософські аспекти процесів віртуалізації інформаційного суспільства, впливу інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій на специфіку сучасної культури репрезентуються у концепціях українських науковців Г. Горячківської, І. Девтерова, Л. Усанової, К. Шелупахіної та ін. У контексті феноменологічних студій концепт життєвого світу розглядається в роботах Б. Вальденфельса, Ю. Габермаса, М. Гайдегера, Е. Гусерля, Т. Лукмана, А. Шютца та ін. В українському науковому дискурсі феномен життєвого світу досліджується у концептуальних стратегіях А. Богачова, В. Малахова, М. Галушка, А. Єрмоленка, А. Залужної, В. Кебуладзе, В. Табачковського та ін. Проте дослідження різних аспектів впливу новітніх інформаційно-комунікаційних технологій на світорозуміння, життєвий світ та досвід повсякденної практики сучасної людини потребує подальшої наукової розробки. Складність цієї проблематики зумовлює необхідність використання різних методологічних стратегій, які б дозволили виявити специфіку феномену віртуальної реальності та дослідити взаємодію реального і віртуального у світосприйнятті сучасної людини. За таких умов мета статті полягає у дослідженні впливу явища віртуальної реальності на життєвий світ сучасної людини за умов інформаційної специфіки культури. Відповідно до поставленої мети пропонуємо розв'язати наступні завдання: за допомогою компаративного методу дослідити концепти життєвого світу, повсякденності, інтерсуб'єктивності в контексті феноменологічних стратегій Е. Гусерля та А. Шютца та в сучасному науковому дискурсі; розглянути феномен віртуальної реальності в концепціях інформаційної культури (медіакультури) Г. М. Маклюєна, М. Кастельса; проаналізувати ступінь взаємодії реального і віртуального в життєвому світі сучасної людини.

За умов інформаційної культури повсякденне життя людини зазнає постійних трансформацій, адже науково-технічний розвиток суспільства зумовив зміни не лише в соціально-економічній та політичній сферах, а й в повсякденному житті. Статус самостійних філософських категорій «повсякденність» та «життєвий світ» репрезентовано в працях з феноменології Едмунда Гусерля та Альфреда Шютца. Зазначимо, що вперше Гусерль використовує поняття життєвого світу у філософському

трактаті «Картезіанські роздуми» (1950), досліджуючи його у кореляції зі світом нашого повсякденного досвіду, зі світом природної настанови. Звертаючись до поняття «життєвого світу» (або «життєсвіту»), філософ пояснює його як значимий для людини світ початкових допредикативних істин, очевидностей, що конституювані в діяльності трансцендентальної суб'єктивності [2]. Гусерль визначає поняття життєвого світу як «...світу, даного нам в нашому конкретно мирському житті як дійсний світ, з відкритою нескінченністю можливого досвіду...» [2, с. 604]. Іншими словами, на думку філософа, життєвий світ – це світ досвіду суб'єкта з його природними настановами, або, як ще його називає Гусерль, «світ повсякденності».

За концепцією Гусерля поняття життєвого світу маніфестує всі взаємовідносини людини з навколишньою дійсністю, що формуються протягом її життя, та утворюють світ людини. Обґрунтовуючи значення категорії життєвого світу, філософ розглядає його як основу всіх наукових ідеалізацій, аналізує життєвий світ як суб'єктивний та релятивний. Статус цієї категорії пов'язаний і з тим, що життєвий світ актуалізується як культурно-історичний світ, образ якого в свідомості людей змінюється залежно від періоду історичного розвитку суспільства, оскільки «У цьому постійно мінливому людському життєвому світі змінюються, вочевидь, і самі люди як особистості, оскільки їм відповідно доводиться приймати все нові хабітуальні риси» [2]. Гусерль підкреслює інваріантну структуру життєвого світу як пережитої, значущої, корелятивної цілісності, а також звертає увагу на генезу та історичність конструюючого світу. У формуванні життєвого світу, на думку Гусерля, сутнісне значення належить поняттю «горизонт», яке є передумовою будь-якої практики та базується на безпосередньому досвіді людини. Аналізуючи концепцію життєвого світу Гусерля, сучасний український філософ А. Богачов визначає горизонт як «сенсовий горизонт свідомості», як структуру, за допомогою якої конституюється життєвий світ людини – «універсальний горизонт досвіду», оскільки «Як світ життя... він є горизонт усіх наших цілей, усіх культурних предметів, буденного чуттєвого досвіду» [1, с. 165]. Дослідження розвитку та співвідношення понять «життєсвіт», «горизонт», «горизонтність світу» дозволяють українському вченому виявити рівні трактування цих понять Гусерлем в різні періоди концептуалізації феноменології.

Подальший розвиток проблематики повсякденності та життєвого світу висвітлено у феноменологічній соціології А. Шютца. Обґрунтовуючи поняття життєвого світу, Шютц розглядає сутність соціального буття людини як фундаментальну його характеристику. Адже повсякденність життєвого світу людини актуалізується в різних формах соціальної взаємодії, яка обумовлена соціокультурною спадщиною людства, його культурно-естетичним досвідом та індивідуальною культурною особистості. Іншими словами, повсякденність є сферою досвіду людини з притаманними їй унікальними формами сприйняття світу та його осмислення. Шютц вважав повсякденність «верховною реальністю», «горизонтом» цілей, проєктів, інтересів, мрій та фантазій людини [7, с. 129–137]. Проте повсякденність, за Шютцем, є результатом взаємодії людини та об'єктивного світу, де лише мала частина знання про світ формується в

особистому досвіді людини. Адже, на думку філософа, більша частина повсякденного життєвого світу характеризується соціальним походженням, оскільки «Світ повсякденного життя» повинен позначати інтерсуб'єктивний світ, який існував задовго до нашого народження, пережитий і проінтерпретований іншими, нашими попередниками, як організований світ» [6, с. 3]. Так, інтерсуб'єктивність як особлива характеристика життєвого світу людини актуалізує осмисленість соціальної комунікації, оскільки у світі існує певна сукупність знання, що сприймається на віру, поділяється усіма індивідами та засвоюється як конституційовані смисли та значення. Іншими словами, у концептуальних положеннях феноменологічної соціології соціальний світ постає як постійно конструюючий у повсякденній комунікативній взаємодії індивідів на основі вироблених ними буденних інтерпретацій. Таким чином, поняття інтерсуб'єктивності актуалізує сутнісну характеристику життєвого світу, що здійснюється як «організований світ», який людина розділяє з іншими, через спільне продукування сенсів.

Досліджуючи концепт життєвого світу, Шютц розкриває ідею його відкритості у декількох вимірах, а саме: у просторовому, темпоральному та соціальному вимірах. Просторова відкритість життєвого світу, на думку філософа, полягає у його відкритості всім об'єктам навколишнього світу, як в межах реальної та потенційної досяжності, так і поза ними. Відкритість життєвого світу у темпоральному вимірі зумовлена, за Шютцем, сприйманням його як існуючого ще до народження людини та його існування після її смерті, тобто життєвий світ відкритий минулому та майбутньому і здійснюється як відкритий хронотоп. Проте відкритість життєвого світу теперішньому має сутнісне значення, що пояснюється потенційною та реальною доступністю людині світів діяльності, сну, фантазування тощо, яким властиві різні рівні напруженості свідомості. Обґрунтовуючи розуміння відкритості життєвого світу людини у соціальному вимірі, Шютц розглядає життєвий світ як спільний для всіх людей простір соціальної дії, тобто буття окремої людини актуалізується як спів-буття з іншими. У цьому спільному просторі життєвого світу взаємодіє минуле, сучасність і майбутнє, тобто виникає спільний хронотоп, в якому об'єднуються життєві світи сучасників, попередників та наступників [5, с. 344–345]. Місце кожної окремої людини в цьому світі визначається, за Шютцем, її «біографічною ситуацією». Це зумовлює відмінності в світобаченні навколишнього світу та визначає місце людини в ньому, оскільки біографічна ситуація кожної окремої людини є унікальною, що пов'язано з умовами її соціалізації, специфікою соціального життя та оточення. Залучаючи основні позиції концепції Шютца до розгляду феномену віртуальної реальності, зазначимо, що віртуалістика сприяє створенню інноваційних способів міжособистісної та культурної комунікації, специфіка яких пропонує нову форму соціальної взаємодії, де об'єднується реальність та віртуальність.

Продовжуючи дослідження концептуальних положень теорії життєвого світу, зазначимо, що А. Шютц та словенський соціолог Т. Лукман у праці «Структури життєвого світу» (1973) визначають повсякденний життєвий світ як «...ту царину дійсності, яку неспляча і нормальна доросла людина в настанові здорового глузду сприймає як

просто дану» [8, с. 17]. У цьому контексті Шютц та Лукман аналізують структуру життєвого світу та акцентують увагу на тому, що до повсякденної дійсності життєвого світу людини належить не лише природне середовище, яке переживає ця людина, а й соціальний та культурний світ, а саме: «...усі смислові рівні, які перетворюють природні речі на культурні об'єкти, людські тіла на ближніх людей, а рухи ближніх людей на дії, жести та повідомлення...» [8, с. 19]. За таких умов повсякденний життєвий світ постає не тільки як суб'єктивний світ, а як інтерсуб'єктивний, соціальний світ, світ культури, «...бо з самого початку повсякденність постає перед нами як смисловий універсум, сукупність значень, які ми повинні інтерпретувати для того, щоб знайти опору в цьому світі, прийти до згоди з ним» [7, с. 130]. У цьому контексті можна визначити, що інтерпретація та означування повсякденності як смислового універсуму актуалізується в герменевтичній діяльності людини, здатної на сприйняття інтерсуб'єктивності життєвого світу. За умов інформатизації соціокультурного буття сучасної людини цей універсум складається з множинних форм соціальної взаємодії, де об'єднується реальне і віртуальне. Створення Галактики Інтернету, поширення Інтернету як «тканини нашого життя» (Кастельс) [3] перетворилися в істотні чинники, що впливають на повсякденний життєвий світ сучасної людини, на «розширення» сенсорного горизонту свідомості, на формування смислового універсуму. За таких умов вплив інформаційно-комунікаційних технологій на повсякденний життєвий світ людини актуалізується в нових формах соціальної взаємодії (віртуальні спільноти, мережеве суспільство) та трансформує соціальну реальність як відкритий життєвий світ з новими можливостями здійснення інтерсуб'єктивності. Зазначимо, що застосування сучасних технологій віртуальної реальності в різноманітних соціальних і культурних практиках сприяє реалізації інтерсуб'єктивності як актуалізації соціальної взаємодії через активну герменевтичну діяльність реципієнта.

У сучасному науковому полілозі застосування комп'ютерних та Інтернет-технологій є критерієм визначення специфіки сучасного соціокультурного простору, де взаємодіє реальне та віртуальне. У цьому контексті віртуальна реальність виступає важливим елементом досвіду сучасної людини, смисловий горизонт свідомості якої формується у взаємодії феноменів віртуальної реальності та «реальної віртуальності» (Кастельс). Зазначимо, що розвиток нової інформаційної або медіакультури зумовлює необхідність адаптації суспільства до процесів інформатизації та комп'ютеризації, а також продукування та репрезентації нових форм діяльності в сучасному соціокультурному просторі. Адже комп'ютеризація повсякденного життя сучасної людини зумовлює виникнення нового феномену – віртуальної реальності. Це середовище здійснює потужний вплив на світ людини, оскільки взаємодія з формами віртуальної реальності перетворюється на постійний і необхідний компонент повсякденного життя, досвіду повсякденної практики. Відтак інформатизація суспільства не лише зумовлює появу нових видів діяльності, пов'язаних з застосуванням новітніх технологій в усіх аспектах буття сучасного суспільства, а й впливає на структуру свідомості сучасної людини, життєвий світ її повсякденності. Необхідно додати, що

інформатизація сучасного соціокультурного простору відкриває спектр можливостей для впровадження та розвитку культурних практик, різноманітність механізмів дії яких дозволяє експериментувати і реалізовувати нові проекти, визначаючи вектор розвитку культурної сфери як ціннісної, тобто, аксіо- та естетосфери. Можна стверджувати, що взаємодія реального та віртуального в інформаційній культурі, певним чином, окреслює сенсовий горизонт свідомості й визначає специфіку інтерсуб'єктивності.

У контексті феноменологічної проблематики розглянемо концептуальні стратегії Г. М. Маклюена та М. Кастельса. Аналізуючи вплив нових засобів комунікації на людину та суспільство та характеризуючи специфіку культури сучасного суспільства, канадський філософ М. Маклюен використовує термін «медіа» [4]. Філософ пропонує розглядати медіа як посередника, як засіб зв'язку між окремими індивідами, людиною та суспільством, культурою, ідеологією, а також обґрунтовує ідею про те, що саме розвиток медіа виступає головним чинником зміни культурно-історичних періодів розвитку людства. Іншими словами, філософ аналізує ступінь кореляційного зв'язку між формами медіа та специфікою культури. У цьому контексті, на думку Маклюена, сучасні засоби комунікації все більше розширюють сферу суспільного життя індивіда, стирають просторово-часові межі на планеті, а відтак сприяють об'єднанню людства і перетворюють Землю у відкрите «глобальне село» [4]. Ця «нова» темпоральність буття, реалізована через форми віртуальної реальності, впливає на формування смислового універсуму, інтерсуб'єктивного світу життя людини. Дослідження зміни парадигм в сучасній культурі, пов'язаної із використанням новітніх технологій, дозволило іспанському соціологу та філософу М. Кастельсу виокремити інформаційний період розвитку суспільства. Сутнісними характеристиками інформаційного суспільства філософ вважає всеосяжність впровадження та використання нових інформаційних технологій, виникнення мережевої логіки та екстраполяція принципів цієї логіки на соціальні процеси. У цьому контексті Кастельс обґрунтовує ідею про те, що соціальна структура нової інформаційної доби – це мережеве суспільство, так як «...воно утворене мережами виробництва, влади і досвіду, які утворюють культуру віртуальності в глобальних потоках, що перетинають час і простір...» [3, с. 81]. Зазначимо, що важливим соціокультурним каналом впливу інноваційних технологій на повсякденність є становлення мережевого принципу суспільного життя та руйнування ієрархічності, що зумовлено дією принципів різомі, тобто множинності, незавершеності. За таких умов домінуюча раніше ієрархічна структура під впливом Інтернету починає руйнуватися і виникає різоморфна структура, яка сприяє утворенню в суспільстві мережевих, децентралізованих структур та становлення нових принципів у повсякденності людини. З розвитком інноваційних технологій хронотоп сучасної людини не може бути охарактеризований однозначно, оскільки повсякденне життя вже не розгортається в конкретному географічному просторі, а час не сприймається як лінійний і необоротний. Це дозволяє сучасній людині вільно оперувати тимчасовими потоками і просторовими характеристиками, поєднувати реальне та віртуальне, спілкуватися за допомогою сучасних технологій

зв'язку, тобто здійснювати взаємодію між суб'єктами «глобального села», створюючи відкритий спільний горизонт розуміння. Таким чином, застосування новітніх технологій в повсякденності трансформує уявлення про часопростір, розширює комунікаційне середовище, змінює характер всіх аспектів буття сучасної людини та актуалізує нові можливості досвіду.

Необхідно зазначити, що культура «реальної віртуальності» пов'язана з інтерактивною специфікою, яка здійснюється через принципово нові форми взаємодії. Хоча категоріальний статус понять «інтерсуб'єктивність» й «інтерактивність» є різним, проте, на нашу думку, можна стверджувати про певну кореляцію цих категорій. Інтерактивна специфіка різних форм прояву віртуальної реальності актуалізує, певною мірою, інтерсуб'єктивність життєвого світу людини, змінюючи смисловий горизонт свідомості людини, її життєвий світ. Принципово важливим є те, що інтерактивність віртуальної реальності актуалізує діалогічність буття людини як спів-буття з іншими, реалізує герменевтичну активність суб'єктів, які створюють спільний життєвий світ на основі інтерсуб'єктивного процесу встановлення взаєморозуміння. Концепт інтерактивності можна розглядати у контексті досвіду повсякденної практики, специфіки відкритості життєвого світу сучасної людини, що перебуває в просторі культури, де взаємодіє реальне та віртуальне.

Таким чином, залучення феноменологічних концептуальних стратегій до розгляду явища віртуальної реальності дозволяє дослідити певні аспекти впливу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема технологій віртуальної реальності, на життєвий світ сучасної людини, на досвід повсякденної практики, на смисловий горизонт її свідомості, а також розглянути кореляцію концептів інтерсуб'єктивності, повсякденного життєвого світу, інтерактивності. Застосування концептуальних положень Г. М. Маклюена, М. Кастельса репрезентує міждисциплінарність та інтегративність обраної проблематики, що пов'язана з дослідженням взаємодії реального і віртуального в сучасній інформаційній культурі в аспекті життєвого світу сучасної людини. Проте необхідно зазначити, що дослідження феномену віртуальної реальності у контексті феноменологічної проблематики життєвого світу повсякденності людини вимагає подальшої наукової розробки.

Список використаних джерел

1. Богачов А. Досвід і сенс. Монографія / А. Богачов. – К.: Дух і літера, 2011. – 336 с.
2. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философии. Философия как строгая наука / Э. Гуссерль. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2000. – 752 с. – (Классическая философская мысль).
3. Кастельс М. Интернет–галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / М. Кастельс. Пер. з англ. – К.: «Видавництво «Ваклер», 2007. – 304 с.
4. Маклюэн Г. М. Галактика Гутенберга: Становление человека печатающего / Г. М. Маклюэн; пер. И. О. Тюриной. – Изд. 2-е. – М.: Академический Проект; Гаудеамус, 2013. – 496 с.
5. Шюц А. Избранное: Мир, святающийся смыслом / А. Шюц; пер. с нем. и англ. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 1056 с. – (Серия «Книга света»).
6. Шюц А. О множественности реальностей / А. Шюц // Социологическое обозрение. – 2003. – Т.3. – №2. – С.3–35.

7. Шюц А. Структура повсякденного мислення / А. Шюц // Социологические исследования. – 1988. – Т.2.

8. Шюц А. Структури життєсвіту / А. Шюц, Т. Лукман; пер. з нім. та післямова Вахтанга Кебуладзе. – К.: Український Центр духовної культури, 2004. – 558 с.

References

1. Bogachov A. Dosvid i sens. Monografiya / A. Bogachov. – K.: Duh i Litera, 2011. – 336 s.
2. Husserl E. Logicheskie issledovaniya. Kartezianskie razmysleniya. Krizis evropeiskih nauk i transsendentalnaia fenomenologiya. Krizis evropeyskoho chelovechestva i filosofii. Filosofiya kak strohaia nauka / E. Husserl. – Mn.: Harvest, M.: ACT, 2000. – 752 s. – (Klassicheskaya filosofskaya mysl).
3. Kastels M. Internet–galaktyka. Mirkuvannia schodo Internetu, biznesu i suspilstva / M. Kastels. Per. z angl. – K.: «Vidavnitstvo «Vakler», 2007. – 304 s.
4. Makliuen H. M. Halaktyka Hutenerba: Stanovlenie cheloveka pečataiuscheho / H. M. Makliuen; per. I. O. Tiurnoi. – Izd. 2–e. – M.: Akademicheskii Proekt; Haudeamus, 2013. – 496 s.
5. Shiuts A. Izbrannoe: Mir, svetiaschiisia smyslom / A. Shiuts; per. s nem. i angl. – M.: «Rossiiskaia politicheskaia entsiklopediia» (ROSSPEN), 2004. – 1056 s. – (Serii «Kniha sveta»).
6. Shiuts A. O mnozhestvennosti realnostey / A. Shiuts // Sotsiologicheskoe obozrenie. – 2003. – Т.3. – №2. – S.3–35.
7. Shiuts A. Struktura povsednevnogo myshleniia / A. Shiuts // Sotsiologicheskii issledovaniia. – 1988. – Т.2.
8. Shiuts A., Lukman T. Struktury zhittiesvitu / A. Shiuts, T. Lukman; per. z nim. ta pislamova Vahtanha Kebuladze. – K.: Ukrainnyi Tsentr duhovnoi kultury, 2004. – 558 s.

Shevchuk Yu. A., postgraduate student of the Department of Philosophy, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute» (Ukraine, Kyiv), yulya05.90@bigmir.net

The phenomenon of virtual reality and the life–world of modern human

The article considers the possibility of attracting phenomenological concepts «life–world», «everyday life» and «intersubjectivity» for analyzing the phenomenon of virtual reality. Relevance of the research is related to information society development vector and the impact of new technologies on the fundamental changes of modern human. The author analyzes the phenomenological conceptual strategy of E. Husserl and A. Schütz and uses them to analyze the impact of virtual reality on the structure of consciousness of modern man, his understanding of the world and everyday life–world. Consideration of these concepts allows using the comparative method to analyze the meaning of the concept of «everyday life» and «life–world», and to represent their methodological potential to of the study of the phenomenon of virtual reality on the structure of consciousness, daily life of modern human, interaction reality and virtuality in modern culture.

Keywords: information culture, virtual reality, life–world, everyday life, intersubjectivity, reality and virtuality, interactivity.

Шевчук Ю. А., аспирантка кафедри філософії, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (Україна, Київ), yulya05.90@bigmir.net

Феномен виртуальної реальності і проблема життєвого миру сучасного людини

Рассмотрена возможность привлечения феноменологических концептов жизненного мира, повседневности и интерсубъективности к анализу феномена виртуальной реальности. Актуальность исследования обусловлена информационным вектором развития общества и влиянием новейших технологий на фундаментальные изменения бытия современного человека. Автор анализирует феноменологические стратегии Е. Гуссерля и А. Шюца и привлекает их к анализу влияния виртуальной реальности на структуру сознания современного человека, его мировоззрение и повседневность жизненного мира. Рассмотрение этих концепций позволяет проанализировать значение категорий «повседневность» и «жизненный мир» и представить их методологический потенциал в исследовании влияния феномена виртуальной реальности на повседневный жизненный мир современного человека, на взаимодействие реального и виртуального в современной культуре.

Ключевые слова: информационная культура, виртуальная реальность, жизненный мир, повседневность, интерсубъективность, реальное и виртуальное, интерактивность.

* * *

УДК 008+130.2

Слівінська А. Ф.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії, Київський Національний університет
культури і мистецтв (Україна, Київ),
alina.slivinska@gmail.com

ІДЕЙНО–ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПАЦИФІЗМУ ЯК СУСПІЛЬНО–ПОЛІТИЧНОГО РУХУ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Розглядається еволюція пацифістських ідей в європейському інтелектуальному ландшафті другої половини XIX – початку XX ст. і їх вплив на становлення «практичної» ідеології миротворчих рухів. Аналізуються зміст і обсяг поняття «пацифізм», здійснюється спроба представити сутнісні характеристики пацифізму як світоглядний принцип і певний спосіб мислення, спрямованого на реалізацію ідеї «вічного миру».

Ключові слова: пацифізм, типологія пацифізму, традиція ненасильства, «вічний мир», І. Кант, німецький пацифізм, В. Оствальд, «сентиментальні» пацифісти, пацифісти–реалісти, П. Натюрн, російський пацифізм.

Світове співтовариство, як зазначає А. Неклеса, постало «...перед «диявольською альтернативою», перед вибором між імперативом створення комплексної системи глобальної безпеки, що «орієнтована на новий орган всесвітньо–політичної влади» (З. Бжезинський), або можливість переходу до неklasичних сценаріїв нової, нестаціонарної системи глобальних відносин [17].

Подібна ситуація склалася і на початку XIX – XX ст., коли виявилася цілком очевидною нездатність прагматичного раціоналізму як основи технічних досягнень другої технологічної революції, що позитивно вплинула на спосіб життя населення країн Західної Європи, підвищивши його матеріальний добробут, розв'язати суперечності і протиріччя тогочасного світу.

Дослідження пацифізму, з'ясування його філософських засад є актуальним у зв'язку із деструкцією сучасної архітектури міжнародних відносин і кардинальними змінами геополітичного ландшафту. Зростання міжнародної напруженості, апокаліпсичні прогнози стосовно майбутнього спричиняють дискусії європейської інтелектуальної еліти, що стосувалися системи ціннісних орієнтирів та ідеологічних принципів громадсько–політичної діяльності.

Пацифізм як миротворчий рух набув організаційного оформлення, став «практичною» ідеологією масових громадських рухів, почав впливати на суспільно–політичні процеси. В цьому контексті пацифістські ідеї стають предметом гострої ідейної полеміки, а їх всебічне дослідження виявляється гранично актуальним.

Ініціювання серед західних і вітчизняних вчених, що займаються проблемами національної безпеки, не лише дискусій і роздумів про природу і характер війни, а й і розробку стратегії збереження миру в нову епоху.

Концептуальне осмислення нових загроз і викликів вимагає звернення до пацифізму як суспільно–політичної ідеології і практики й категорій, які використовувалися в науковій думці кінця XIX – поч. XX ст. А знайомство з історією пацифізму, виявлення його ідейно–теоретичних засад дозволить глибше зрозуміти його роль в концепції безпеки в XXI ст. і принципи побудови нової архітектури міжнародних відносин.

В сучасному складному і непередбачуваному світі, де зростають етнічні, релігійні, політичні конфлікти і протистояння, виявляються під загрозою ненасильство і пацифізм як одна із найважливіших цінностей європейської цивілізації. Ці цінності народи Європи